سێ هەنگاوی مەزن

محەمەد ئەدیب
(بۆکان)

ڕۆمان ژانرێکی نوێخوازی نوێیاوە، کە لە چاو ژانری شیعر و دەقی پەخشان دەکەوێتە کەوانێکی مودێرنترەوە. ئەم ژانرە بە نرخە ئەدەبیاتییە بۆ پێشەنگایەتی کردنی سەردەمیانەی ئەدەبیات و نووسراوەی ئەدەبی چێ کراوە. مەیدانێکە بۆ گێڕانەوەی ڕووداوەکانی کۆمەڵگە لە چوارچێوەی دەقێکی ڕێکوپێک، بە تەکتیکی پێنووسی نووسەر. ڕۆمان دیالۆگی دیالکتیکییەکی لۆژیکانەیە کە دەمەتەقێ و دەمەقاڵێی کۆمەڵگە دیالیز و پۆلێنبەندی دەکات.

ڕۆمان لە چاو شیعر و پەخشان ئازادیی ڕەهای هەیە و قافییە و چوارچێوە نایبەسێتەوە و ئەو خاڵە دەبێتە بەرفرەوانی دەسەڵاتی نووسەر بۆ ئەفراندن و خوڵقاندنی دەقێکی سەرکەوتوو، هەر بۆیە ڕۆمان باشتر دەتوانێ بەسەرهات و ئازار و خۆشییەکانی چین و توێژی کۆمەڵگە باشتر وەگێڕێ.

لە کۆمەڵگەی کوردیشدا ژانری ڕۆمان وەک باقی دەقە ئەدەبی و هونەرییەکانی دیکە بە تەواوەتی جێی خۆی کردووەتەوە و ڕەنگاڵەیی و ڕەهەندی هونەریی بوونی خۆی پێوە دیارە. زۆر نووسەری دیار و گرنگمان هەبووە و هەمانە کە ڕۆڵ و کاریگەری پێنووسیان زۆر بەرچاو و ڕوونە و گرێی مەشخەڵانی بیر و زەینیان نە

تەنیا لە ئاسمانی ئەدەبیاتی گەلەکەماندا لە درەشانەوەدایە، بەڵکوو کەم نین ئەو قەڵەمە بە هەڵوێست و بە بڕشتانە لە باقی ئەدەبیاتی ناوچە و ئەورووپاشدا دیار و بەرچاون. یەکێک لەو نووسەرە جوانووسانە (جان دۆست)ـە. بەرهەمەکانی جان دۆست بۆ زمانی عەرەبی و فارسی و تورکی و زمانە ناسراوەکانی ئەورووپاش وەرگێڕدراون.

جان دۆست، یان باشترە بڵێین (جان دۆست)ی کۆبانی، کوڕی بنەماڵەیەکی ئایینی/ ئەدەبییە. باوکی مەلا و پێشنوێژی مزگەوت بووە، خاوەن کتێبخانەیەکی باش بوون و لە ماڵیاندا ئۆگرییان بۆ کتێب و موتاڵا کردن هەبووە و وەک خۆی دەڵێ ماڵیان پڕ لە کتێب بووە و براکانی شاعیر بوون. دیارە وەک زۆربەی نووسەرانی دیکە (جان دۆست)یش سەرەتا بە شیعر دەستی پێ کردووە و دواتر لە هەرێمی بلاڤێنی ڕۆمان دەگیرسێتەوە. وەسفی ژیانی فەقێیایەتی و هەڵسوکەوتی گوزەرانی خوێندنی ناو حوجرەی مزگەوتانی ناو ڕۆمانی سێ هەنگاو و سێدارەیەک دەگەڕێتەوە سەر ئاشنایەتی نووسەر لە گەڵ ئەو جۆرە ژیانە، چونکە بە هۆی ئەوەی باوکی مەلا بووە و ئەگەر خۆی فەقێ نەبووبێت لە نزیکەوە فەقێ و گوزەرانی ژیانی ئەوانی دیوە.

ڕۆمانی سێ هەنگاو و سێدارەیەک، ڕۆمانێکی مێژووییە کە دەکەوێتە قەوارەی ژانری تراژیک. گێڕانەوەی ژیانی سەرکردەیەکی کاریزمای نەتەوەیی کورد، نیشاندانی هێما و پیرۆزییەکانی نەتەوەیەکی چەوساوە، زوڵم و زۆری، داگیرکاری و نیو کلۆنیالیستی ناوچەیی. لە بەرانبەردا خۆڕاگری، کۆڵنەدان و ملکەچ نەکردن بۆ داخوازی داگیرکەری ناحاڵی و لە ئاکامدا

جان دۆست

سەربڵندانە خۆ سپاردنە دەست سێدارە، نەک سەردانەواندنی سەرشۆڕانە. ئەوانە چەپکێک لە هێما و کۆدەکانی نیۆئاخنی ڕۆمانن. ئەم دەقە لە لایەن (وریا غەفووری)یەوە لە کرمانجییەوە هێنراوەتە سەر زاراوەی کرمانجیی خواروو.

لە کولتووری کوردیدا «سێ» لەگەڵ «حەوت» گرنگییەکی تایبەتییان هەیە، لێرەشدا نووسەر سێ هەنگاوی بۆ ناوی ڕۆمانەکەی دەستنیشان کردووە. سێ هەنگاو، واتە سێ قۆناغ، سێ قات، سێ پەردەی شانۆی ژیان. کورد گوتەنی: یەک کەمە دوو خەمە، سێ خاتر جەمە. ئەو پۆلێنبەندیی تەمەنییە دەبێتە: قۆناغی منداڵی، قۆناغی لاوی، قۆناغی بەرهەم و پوختی تەمەن، واتە پیری و ئەزموونی ژیان. گرنگترین قۆناغ، قۆناغی سێیەمە. لێرەدایە سەرهەڵدان و ڕێکخەری دەگاتە ئاکام و چڵەپۆپە. لە قۆناغی دووەمدا تێک هەڵدەشێلرێ و ئەزموون دەستەبەر دەکرێ و فنداسیۆنی دواڕۆژ پوخت دەکرێ بۆ ئەوەی

قۆناغی سێیەمی لەسەر بنیاد بنرێ.

دەسپێکی ڕۆمان بە وشەی « پرسیار» دەست پێ دەکات. بە شوێن ئەودا «تینوویەتی» هێمای لۆژیک بوونی مرۆڤی خاوەن هەڵوێست و بیرمەندە. «پرسیار، پرسیاری سوێر» و «تینوویەتی» دوو وشەی هەڤاڵ و لفە و دووانەی لێک جیانەبووەوەن و هەتا کۆتایی ڕۆمان پشتی یەک بەر نادەن، واتە دوو وشەی زێڕین و ڕۆڵگێڕی سەرەکی ڕۆمانن. سێیەم کۆد وشەی ڕۆمان «ئەوین»ـە. ئەوین و خۆشەویستی واتای جێگری و بەردەوامی ژیانە. دڵخۆشی و هیوابەخشین بە گوزەری زەمان و ژینی مرۆییە. بە گشتی سێ چوکڵەی پرسیار، تینوویەتی، ئەوین. پێکهێنەری سەرەکی و تێمی زاڵی سەر ڕۆمانە. پرسیار نیشاندەری مرۆڤی خاوەن هەڵوێست و خۆڕاگر و ئەکتیڤە. بە شوێن ئەودا تینوویەتی، هێمایە بۆ داخوازی و بەرفرەوانی مرۆڤی داخوازیکار. لەو بەینەدا ئەوین، واتای ڕەنگاڵەیی ژیانە، بەردەوامی و وەگەڕخستنی ئایدیا و فەلسەفەی بوونی مرۆییە.

پرسیار پێوەری هەڵسەنگاندنە، بە ئاسانی و سادەیی قەبووڵ نەکردنی پێشهات و ڕووداوەکانی ژیانە. بوێری، نەپرینگاندنەوە، خۆ نیشاندان. «پرسیار کلیلی هەموو درگایەکی داخراوە.» و هەر لەو ڕستەی پێش ئەودا دەڵێ: «هێشتا کاتی ئەوە نەهاتووە ئەم کلیلە بکەم بە قوفڵی ئاسماندا.» لاپەڕە ١٠٩.

تینوویەتی، تامەزرۆییە، ئاخ و ئاوات خواستن و ئارەزوومەند بوونە. خۆزگەیەکە بۆ گەیشتن بە خواستی زۆرینە، هەر بۆیە کارەکتەری سەرەکی ڕۆمان، واتا شێخ سەعید تینوویەتی ناشکێ، تەنانەت هەر بە زمانی وشک و بە تینوویەتییەوە دەستەملانی پەتی سێدارە دەبێ.

پرسیار، چرای ڕوونی ڕێگای ژیانی ڕۆمانە، تەنانەت ئەو پرسیارە هێندە قووڵ دەبێتەوە بەربینگی خاڵق و خوڵقێنەری جیهانیش دەگرێ و لە سێ هەنگاودا پرسیار و تینوویەتییەکەی لە ئاستانەی درگای خودادا دادەنێ.

هەنگاوی یەکەم: «ئەمە پەنجا ساڵە تینوویەتی ئەو نیوەڕۆیە بووەتە مشارێک لە گیانی مندا، بووەتە بیابانێک لە دەمی مندا و بە هیچ ئاوێک ناشکێ. بووەتە پرسێکی سوێر کە دەخوازم لە خودای بکەم و لێی ڕانابینم. من لە هەزار کانیی سارد و چەمی ڕەوان و ئەو ئاوی زەمزەمەی حاجییان لە مەککەوە دەیانهێنایەوە ئاوم خواردەوە، لێ تینوویەتیم نەشکا، ئەوەتا ئەو تینوویەتییە هەتا بەر ئەم گوریسە لەگەڵم هاتووە. نە نیگای گوڵی ئارامی چاوەکانت بەر لە مردن و نە ئەم تینوویەتییە گاورەی قورگم دەستم لێ هەڵدەگرن.» لاپەڕە ١٢٣.

هەنگاوی دووەم: دواتر لە لاپەڕەی ١٢٤دا خێرا بۆی دەردەکەوێ کە تەنیا هیممەت و کرداری پرەکتیکانەی خۆی و گەلە، دەتوانێ وەڵامی پرسیارەکەی بداتەوە و تینوویەتی بشکێنێ: «گیان کە تینوو بوو، خوداش ببێتە میراو (پاراو نابێ) تێر ئاو نابێ.»

هەنگاوی سێیەم: دوا هەنگاو و ئاکام و سەرەنجام کە ڕاست دەکەوێتە بەشی کۆتایی ڕۆمان، لێرەدا ڕاوی و بگێڕەوە تووڕەیی بە سەریدا زاڵ دەبێ و ویست و خوازەی دڵ بە سەر حەویقی ئاسماندا دەتەقێتەوە «... دوا نیگای بڕییە گوریسی چەور کراوی گەردنی خۆی، ڕووی کردە ئاسمانی کەڕ و لاڵ، ئاسمانێک کە ئیدی لە پێش چاوەکانی بووبووە گوێزێکی سووتاو(پووچەڵ) و لە سەرەوە هەڵواسراو. شێخ ویستی پرسیارەکەی لە خودا وەک گوێزێک

هەڵداتە سەر گومەزی نوورانی، ئەو گومەزەی خودا لە ژێریدا لە خەوێکی هەمیشەییدا بوو.» لاپەڕە ٢٢١.

پرسیارێک کە تەمەن و زەمەنێک پەنگی خواردبووەوە «... کورسی سێ پێی لە ژێر پێی شێخ دەرکێشا، پرسیاری سوێر لە دەمی وشکیدا بەر لە خۆی خنکا.» لاپەڕە ٢٢٢.

ئەم بڕگەیە ڕاست ڕۆمانی مێشەکەرانەی ئێتیل لیلیان وینچ-مان بیر دەخاتەوە. لە ئێپیزۆدی کۆتایی ڕۆماندا کارەکتەری سەرەکی ڕۆمان، واتە مێشەکەرانە، لە دوا وێستگەی تەمەنیدا، دوای گوللەباران کردنی، بەر لە گیان کەنشت بوونی، ڕوو لە قەشەی گەورەی کڵێسە دەکات و بە تەوسەوە دەڵێ: «پاپا! ئیدی خوداکەت بە دیتنی ئەم دیمەنە دەبێ کەیفی ساز بووبێ!»

ڕۆمان هەڵگری پەیامێکی ئاشنایە. وەرد دانەوەی بیرەوەرییەکی تراژیکی سەدان جار دووپاتەی مێژووییەکی کەکرەیییە.

وێژمانی زاڵی ڕۆمان ئەوینە، ئەوین ڕۆچنەیەکی تیشکاوێژە بەرەو ژیانێکی پڕ لە ڕووناکایی و خۆشەویست بوون و دڵگەرمی، واتا هومێد. بەردەوامی ژیان. کاتێ مەرگی دڵتەزێن و سەربڵندانەی شێخ دەبینین، لە دوا بەشی ڕۆماندا بە جێگای ئەوەی خەم داتبگرێ و خەمۆکی ببێتە کونجی تاریک و تنووکی دڵت، دەبینین خەم دەبێتە دڵ فەریحی، نائومێدی بە ڕووی هیوادا دەگۆڕدرێ و پەریخانی ئەوین و گراوێی سەردەمانی لاویەتی شێخ دەردەکەوێ و: «لە ناو ئەم مژ و تاریکییەدا پەریخان لە پشت پەردەیەکی سەوزی خۆری حەوت تیشک لە سەر دەرکەوت. قژی زەردی بڵاوی (پەرێشانی) تەڕ بوو، ئاو لە جلەکانییەوە دەتکێ.» لاپەڕە ٢٢٣.

ئاو لە کولتووری کوردەواریدا هێمای ڕووناکی و بەرچاو ڕوونییە، نیشانەی بەردەوامی ژیانە. نەوەستان و کۆڵ نەدانە. سڵ نەکردن لە وەهمێکی دەروونی و نسکۆی درۆیینی داگیرکەرە. نەترسان و شانازی بە وەها مەرگێکەوەیە. مامۆستا هەژار گوتەنی:

مەرگێک لە ڕێی نیشتمان بێ
هەزار ژیانی بە قوربان بێ
ئاواش نەبا هەر دەمردم
کەسیش یادی نەدەکردم

پێشتر باسی سێ هەنگاوی دنیای ڕۆمانی گۆڕین کرا. پرسیار- ئەوین- تینوویەتی. لە لایەکی تریشەوە سێدارەیەکی ڕەش، دژ بە مرۆڤ و دژ بە نەتەوەیەک پۆستاڵی ڕەش لە خاک و زێدی تۆدا دەچەقێنن: لۆزان- داگیرکەر - کرمی ناوخۆ.

بە حوکمی دەسەڵاتی ئەنکارە و بە پشتیوانی دمەڵی لۆزان، هەروەها بە چاوساغی کوێر بینانەی کرمی ناوخۆ ئاواتی سەردەمیانەی شێخ سەعید و هاوبیرانی تێک دەشکێنرێ.

بەڵام هیوا هەر دەمێنێ و ئومێد و ورە گوڵ دەکات و دەپشکوێ. دوا وتەی ڕۆمان ئومێد بەخشینە «هێدی هێدی ئەو گوێزانەی لە بەر پێڵاوەکانی تلێر دەبوونەوە و دەشکان و تۆزێکی سپییان لێ دەنیشت. ئەم تۆزە سپییە بوو بە ڕووناکییەکی سپی و دەر و دەشتی گرتەوە»

تیشکی ڕۆژ ڕووناکایی و گەرما دەبەخشێتە گیاندار و بوونەوەر. لێرەشدا هیوا و دڵگەرمی و نەپرینگاندنەوە و سڵ نەکردن لە مەرگ و شکست دەخاتە بەرچاو، هەر واشە. دەبینین لە دوای سەرهەڵدان و ڕاسانی شێخ سەعید دەیان گرکانی بە جۆشوخرۆشی لێ کەوتووەتەوە.

«پەریخان» چلەپۆپەی ئەوین و ئەویندارى ڕۆمانە و ئەوینیش هێمای ژیان، لە لایەکی

تریشەوە «قاسم بەگ»ی ئاوەڵزاوای شێخ سەعید تووتمی خۆفرۆشی و دۆڕاوی و سەرشۆڕییە. نموودی چاوحیزی و ترسنۆکی و خۆخۆرییە، ئا لێرەدا نووسەر فلاشباک و ڕەهەندێکی قووڵی مێژوویی لێ داوە. بۆ فەرامۆش نەکردن و لە بیر نەکردن. بۆ وشیار کردنەوەی بیری مێژوویی/ نەتەوەیی. کاتێ لە ڕوانگە و دەلاقەی مێژووەوە بەرەو ڕابوردووی دووری دوور دەڕوانین سەرچاوەی خیانەت و خۆفرۆشی دەگەیەنێتەوە بۆ سەردەمانی ئاستیاگ، دوایەمین پادشادی ماد؛ ئەو کاتەی وەزیری بڵند پایەی ئاستیاگ، واتا هارپاگە، یان هارپاگوس لە دژی ئاستیاگ لەگەڵ کۆروش پادشای پارسدا دەست تێکەڵاو دەکاو خیانەت لە پاشا و نەتەوەی ماد دەکات. بە نیشاندانی کارەکتەری قاسم بەگ کردەوەی هارپاگە ناپاکەکانمان بۆ زەق دەکاتەوە.

نووسەری ڕۆمانی سێ هەنگاو و سێدارەیەک ئەو کردارە مردەوەژی دەکاو خیانەتی قاسم بەگ وەک خاڵێکی ڕەش دەستنیشان دەکات کە دەبێتە هۆی دەستگیرکردنی شێخ سەعید و هاوڕێیانی وەفاداری.

خیانەتی هارپاگە بۆ نەتەوەی کورد هێندە قورس و تاڵ و نگریسە سینگ بە سینگ و نەوە بە نەوە هاتووە و لە کولتوور و ئەفسانەکانی کوردیشدا گوتراوەتەوە و ڕەنگی داوەتەوە.

«سوێند بە زاتی خواوەندی تەعالا، دەبێ ئەم مێزەرە لە سەر دانەگرم تاکوو، یان لە ڕێگای دین و میللەتدا شەهید دەبم، یان ئیستقلال لە ناو چنگی گورگی شین و فیرقەی خەلق بە زۆر دەردێنم.» لاپەڕە ١٦٩.

ئەو دێڕە دروشمی سەرەکی کارەکتەر و قارەمانی ڕۆمانە. دەرخەری بەرگری و کۆڵنەدان و هەوڵە بۆ خۆ نیشاندان و بوونی نەتەوەیەک. بە گشتی چەمکی مانایی ڕۆمان بەرگرییایەتی و بەرخودانی نەتەوەیەک بەرجەستە دەکات. بەرگرییایەتی و بەرەنگار بوونەوە لە ئەدەبیاتی کورددا خاڵێکی یەکجار بە هێز و گرینگە. لە ئەدەبی بەرگریدا پاسیڤ نەبوونی گەلێک نیشان دەدات و ڕۆمانی سێ هەنگاو و سێدارەیەک لە قەوارە و تێمی ئەدەبی بەرگریدا جێگیر دەبێ، چونکە لە ئەدەبی بەرگریدا فەزای دەق گشتییە و بە چوارچێوە، یان ناوچەیەکی بەرتەسکی تاکەکەسی نابەسرێتەوە. لێرەدا گێڕانەوەی ژیانی حەماسی کەسایەتییەکی کاریزمایی کە تێشووی بەرینی کولتووری نەتەوەیەکی لە پشتە و بە هاریکاری هۆزە جیا جیاکانییەوە لەخۆدەگرێ.

دوای شیکاری چەمکی مانایی و فەزای ناوەڕۆکی ڕۆمان. خاڵی بە هێزی دیکە دەگەڕێتەوە سەر تەکنیک و تەکتیکەکانی دارشتنی ڕۆمان لە لایەن (جان دۆست)ەوە.

ڕۆمان لە چەندان بەشی جیا جیای پێکەوە لکێنراوی مانایی و پێکهاتەییەوە دارێژراوە. گرنگترین شتگەلێک بۆ سەرکەوتووبوونی ڕۆمان، یان چیرۆک، زمان، تێک هەڵشێلانی زەمان و شوێن. دارشتنی کەسایەتی و ڕۆڵ پێدانی دروستی کارەکتەر و ڕۆڵ گێڕانی قارەمان و پەیوەست کردنی ڕووداوەکان لەگەڵ واقیعی کۆمەڵگە و بە جۆرێکی دەلالەت لە ڕووداوێکی گرنگ، یان کولتووری ناو کۆمەڵگەیەک بکات.

ئەم ڕۆمانە مێژوویی/ تراژیکە هەڵقوڵاوی بەسەرهاتێکی گرنگی کۆمەڵگەیە. نووسەر لەو بەستێنەدا خاوەن ئەزموونە بە هۆی ئەوەی تاکوو ئێستا چەندان ڕۆمانی مێژوویی دیکەشی لێ بڵاو بووەتەوە. وەک کۆبانی، عەفرین، مەهاباد و چەندان بەرهەمی بە پێزی دیکە. هەروەها نزیکی زێدی نووسەر لەگەڵ ناوچەی

شۆڕشی شێخ سەعید دا و هاوزاراوەبوونی نووسەر و شێخ سەعیدی هەرماندا، بوونەتە هۆی سەرکەوتوویی زیاتری ڕۆمان.

جیا لەوەی توانراوە بەشەکانی ڕۆمان بە جوانی پێکەوە گرێ بدرێن و خوێنەر هەست بە کەلێن نەکات، لە باری داڕشتنی زمانەوانیشەوە ڕۆمانێکی سەرکەوتووە. هەڵبەت لێرەدا جێی خۆیەتی هونەری وریا غەفووری لە پێش چاو بگیرێ، چونکە لە کاتی خوێندنەوەی ڕۆماندا ڕستەکان زۆر ڕەوان و ڕێکوپێکن و داڕشتنێکی لێزانانەی پێوە دیارە.

ڕۆمان لە هەر بەشێکدا بە پێی زەمانی ڕابوردوو و ئێستا خاوەن بەشی کورت و پوختە. هونەری نووسەر لێرەشدا بە جوانی بەرجەستەیە و هەستی پێ دەکرێ. کاتێ بە ڕستە، یان بە گوڵوشەیەکی بەرچاو کۆتایی بەو بەشە دێنێ، هەر بەو گوڵوشەیە بەشی نوێی پێ دادەبەستێ، دەتوانین چەندان نموونە دەستنیشان بکەین:

«... وتی کاکی بازرگان، ئەگەر داری ئەم کەڵکە لە یەکدی بکرێنەوە دەبنە سێدارە، تۆ سێدارەت بینیوە. سێدارە؟» لە بەشی داوتردا وشەی (سێدارە) حاکمی ڕستەیە: «پاش کەمێکی دی ئەم سێدارە تینوویەتی من دەشکێنێ.»

یان لە لاپەڕە ١٠٨، وشەی (کلیل) لە دوا بەش و لە سەرەتا بەشی نوێدا هاتووە.

«ئەوندەی بیابانێک تینوو» - «هەر ئەوەندە تینوو..» لاپەڕە ١١٣.

زۆر نموونەی دیکەی لەو چەشنە لە جوانکاری نووسەر دەتوانی تێدا دەستنیشان بکەی. ئەو جۆرە داڕشتنە لە زۆر ڕۆماننووسی دیکەشدا باوە و ڕەچاو کراوە. عەبباسی مەعرووفی ڕۆماننووسی فارس، زۆرجار کەڵکی لەو تەکنیکانە وەرگرتووە. لە ڕۆمانەکانی: ((سال بلوا. فریدون سه پسرداشت. ذوب شده)) و یەک دوو ڕۆمانی دیکە.

وەک پێشتر گوترا نووسەر بە هۆی ئەوەی باکگراوەندێکی شاعیریی هەبووە و باندۆری ناسک و خەیاڵی شاعیرانەو بنەماڵەی ئەدەبی خۆی بە سەرەوە بووە، هەر بۆیە زۆر وشە و ئیدیۆم، تەنانەت ڕستەی ئەدەبی و شاعیرانەی شیرینت بەرچاو دەکەوێ، وەک: تەشیی زوڵم. دەندووکی مردن، قاڵیچەی خەو، تەسبێحی ترس، دیلانیی گوریس، بێژنگی خۆر، دەرزیی ترس، کەندری ئێش، چارشێوی شەرم.... و زۆر نموونەی دیکە.

چەند نموونەیەک لە ڕستە زێڕینەکانی ڕۆمان:

- تینوویەتی پرسێکی درێژە، ئاو وڵامەکەیەتی.
- دوگمەی خۆر بە نێوەڕاستی جبەی ئاسمانەوە دوورابوو.
- لە دڵیشیدا تەشی ئاگر دەستی بە ڕستنی بەنی ئەوینێک کردبوو.
- دار و دیوار و حەوش و بان کەوتنە بەر ددانی شانەی ڕوانینی.
- پشتێنی پێکەنینێکی درێژ ئاڵایە نێو قەدی ئەو جەماعەتە.

تەنانەت لە هەندێک شوێن پیت دەکاتە سەر قافڵەی ڕستە و بڕگە. وەهای بە جوانی داڕشتووە دەڵێی شیعرێکی درێژ و پڕ لە تەشبیهاتی ڕەنگینت بۆ دەخاتە ڕوو. چاو لە لاپەڕە ١٢ و ١٣ بکەی دەبینی بە «ئەلف» چ نەخشێکی جوان دەنەخشێنێ و لە یەک دوو بڕگەدا زیاتر لە ١٢ وەسف و وێکچووی جوراوجۆر دەخاتە ڕوو. لە دوو بەستێنی زەمەنی جیا و بە یەکەوە لکێنراوی ژیانی فەقێیانە (ڕابوردوو). ساتی بەر سێدارە (ئێستا)، بزانن ئەلف بە

چەندان جۆر چون دەشوبهێنێ: باڵای یار، مردنی هەڵواسراوی سێدارە، یەکەم پیتی فێر بوونی خوێندن و نووسین، ناوی ئەڵڵا، منارە، برووسکە، دار، سێدارە، ڕیزی قورینگان، ڕیز بەندی تەمەن، ئەلفی ڕەمڵ، پێنووس، ڕیزی داری کەنار چەم و ڕووبارەکان، هەنگاو...

ئەوانە هەموو مشتێکن لە خەرمانی بە پیتی پێنووسی جان دۆست.

ڕۆمانی سێ هەنگاو و سێدارەیەک، لە زۆر بارەوە هەڵگری تایبەتمەندی زێڕینی نووسینە. بە حەق داڕشتنێکی مودێرنی ڕۆماننووسییە. وریا غەفووری توانیویەتی بە جوانی ئەو دەقە ڕۆمانە بکاتە سۆرانی. دیارە نیشانەی شارەزایی بە سەر زاراوەی کرمانجیدا پێوە دیارە، بەڵام لە سەر ڕووبەرگی ڕۆمان «وەرگێڕان» دەکار کراوە. لە بنەڕەتدا زاراوە گۆڕینەوە، وەرگێڕان نییە و دەبێ تەنیا بگوترێ کراوەتە سۆرانی، بۆ نموونە هەژاری بلیمەت لە سەر ڕووبەرگی (مەم و زین)ی خانی نووسیویەتی، «هەژار کردوویەتە سۆرانی.»، بەڵام لە وەرگێڕانی چوارینەکانی خەیامدا نووسراوە: «وەرگێڕاوەی هەژار». وەرگێڕان لە نێوان دوو زمانی جیاواز و سەربەخۆدایە، نەک لە نێوان دوو زاراوەی یەک زمانییدا. چاک وایە وەشانخانە و چاپەمەنییەکانیش ئەو خاڵە گرینگە ڕەچاو بکەن.

لەم ڕۆمانەدا لە باری ڕستە و بڕگەکانەوە زۆر بە جوانی شارەزایی خۆی نیشان داوە و زۆر جار هەست بە گۆڕینی زاراوە ناکەی، بەڵام لە چەندان شوێندا «وە» لە سەرەتای ڕستە دانراوە و هیچ پێویستییەکی تێدا بە دی ناکرێ، یانی ئەگەر ئێمە ئەو «وە»یانە لابەرین هیچ جیاوازییەکی مانایی و ڕێزمانی لە هیچ ڕستە و بڕگەیەکدا نابینین. ئەم شێوە نووسینە تەنیا لەم دواییانەدا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە لایەن هەندێ لە نووسەران و شاعیرانەوە ڕەچاو دەکرێ، ئەگینا لە هیچ شوێن و مەکانێکی ڕەسمی و فەرمی باشوور و باقی هەرێمەکان و بەشەکانی دیکەی کوردستان نانووسرێ، نە شێرزاد حەسەن، نە شێرکۆ بێ کەس بەو گەورەیی و لێ زانییەوە ئەو کارەیان نەکردووە. ئەم کارە هاوردەی زمانی فارسییە و وا چاکە نەبێتە باو، چونکی بە زمانی کوردییەوە نالکێ و بە زۆریش ناکرێ پێوەی بلکێنرێ. هەر زمانێک سەربەخۆیە و خاوەن یاسا و ڕێسا و دیسیپلینی تایبەتی خۆیەتی. زمان بە گۆڕین و بە درێژایی زەمان بە پێی ناوەرۆکی ڕستەیی و تێکەڵاوبوونی وشەی نوێ و مودێرن دەتوانێ بگۆڕدرێ، بەڵام چوارچێوەی سەرەکی و بوونی زمانەوانی و وێژەی تایبەتی خۆی دەبێ بپارێزرێ.

لە کۆتاییدا، هیوادارم لەو بوارەو لە هەموو بوار و ژانرە جۆراوجۆرەکانی ئەدەبیدا نووسەری لێزان و شارەزامان زۆر و زۆرتر بێ و بەرهەمی بە نرخی لەو جۆرە بئافرێنن. بەو هیوایەی وریا غەفووری باقی بەرهەمەکانی جان دۆست بێنێتە سەر زاراوەی سۆرانی و هەموو لایەک لەو گەنجینە بە نرخە بەهرەمەند بین.